

Constraints on Local Community Involvement in the Development of Community-Based Tourism in Rural Areas

Hojjat Varmazyari*

Department of Agricultural Development and Management, Faculty of Agriculture, University College of Agriculture And Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran

Marziye Fathi

Department of Agricultural Development and Management, Faculty of Agriculture, University College of Agriculture And Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran

Khalil Kalantari

Department of Agricultural Development and Management, Faculty of Agriculture, University College of Agriculture And Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran

Abstract

Community-Based Tourism (CBT) can help improve the economic and social conditions of local communities, but there are various obstacles. This research aims to identify and analyze the obstacles to local community participation in the development of CBT in rural areas. This investigation has been conducted in nine villages in the Sarvabad and Marivan Counties of Kurdistan Province, Iran, which are recognized for their significant tourism potential. A total of 40 participants were selected using the theoretical saturation criterion and semi-structured interviews were conducted to gather in-depth insights. Data coding ultimately segmented the identified barriers into nine categories, including: (1) the exogenous management of rural tourism projects coupled with limited villager involvement; (2) the absence of a monitoring system and the inadequate transmission of management information and supporting evidence to decision-makers; (3) perceived cultural disparities alongside associated negative impacts; and (4) fragile

* Corresponding Author: Varmazyari@ut.ac.ir

How to Cite: xxxxxxxx

internal organizational structures within the villages. By identifying the aforementioned barriers, this research can help policymakers and researchers make better decisions for the development of CBT in rural areas.

Keywords: Local Community, Involvement, Community-Based Tourism, Rural Areas, Exogenous Development.

1. Introduction

Community-based tourism (CBT), as a new and influential approach in the tourism industry, is designed based on the involvement of local communities and the conservation of natural and cultural resources, and its history dates back to the 1960s and 1970s. CBT can be simply defined as a type of tourism that is managed and owned by and for the local community. Participation of local residents in the development of rural CBT means the active interaction and cooperation of village residents in the planning, management, implementation and evaluation of tourism projects. This participation should encompass all villagers, including farmers, the poor, women, youth, and even the elderly. Each of these groups can contribute to tourism development by providing their perspectives, skills, and resources. This approach improves social cohesion and livelihoods and creates diverse job opportunities for all residents.

Research Question

Empirical investigations into community-based rural tourism in Iran remain sparse and limited. Existing research has predominantly addressed the topic in broad terms, often neglecting a comprehensive analysis of the specific barriers and challenges confronting rural CBT initiatives. Nevertheless, given the considerable potential of the country's rural regions, conducting applied studies in this domain could significantly contribute to their sustainable development. Against this backdrop, the present study explores the obstacles hindering the advancement of CBT in the rural areas of Marivan and Sarvabad counties, alongside identifying potential solutions for overcoming these challenges.

2. Literature Review

The barriers to community-based tourism encompass a range of structural and socio-economic challenges. These include the absence of local community ownership, the lack of grassroots institutions and effective local leadership, and disparities in benefit distribution. Additionally, the weakness of support programs and policies aimed at pro-poor tourism, low participation rates, inadequate management skills and infrastructure, and internal community conflicts further hinder development. Limited understanding of tourism market demands and the inability to compete in global markets also pose significant obstacles (Khosravi & Rezvani, 2021; Mofforth & Mant,

2009; Rahimi & Mohammadi, 2023; Tasci, Croes, & Villanueva, 2023; Varmazyari et al., 2023).

3. Methodology

This research employs a grounded theory strategy, drawing on interviews conducted with 40 rural residents, tourism practitioners, and local officials. From the full set of open codes, 14 broader conceptual categories were identified as core codes.

4. Results

Among these, five core codes characterize the existing state of tourism in the region, while the remaining nine delineate the primary challenges and impediments to the development of CBT. The villages examined in this study encounter several barriers, including limited local participation, inequitable resource distribution, cultural transformations, and environmental degradation. Based on the analysis of interviews, obstacles to the active participation of local communities in rural tourism development and fair benefit from it include: (1) the exogenous management of rural tourism projects coupled with limited villager involvement; (2) the absence of a monitoring system and the inadequate transmission of management information and supporting evidence to decision-makers; (3) perceived cultural disparities alongside associated negative impacts; (4) insufficient interaction between villagers and governmental representatives; (5) suboptimal coordination among executive agencies; (6) inadequate training and limited exposure of villagers to successful project models; (7) underdeveloped infrastructure and public services; (8) constrained financial resources of villagers compounded by a lack of supportive regulations; and (9) fragile internal organizational structures within the villages.

The absence of grassroots institutions, weak interpersonal trust, and a lack of shared objectives result in the underutilization of existing human capacities. Without established local structures, even when external opportunities arise, the capacity for social mobilization to capitalize on these opportunities remains constrained. A significant number of interviewees highlighted the deficiency of organized grassroots entities capable of managing and mobilizing local resources effectively. In this regard, a 37-year-old woman with a degree in social sciences remarked, "If we had a strong grassroots association, we could do something for tourism, but unfortunately we don't."

The findings indicate that the exogenous management of rural tourism projects serves as a fundamental driver in reinforcing existing challenges. This externally driven management model has amplified a range of interconnected issues by fostering distrust and passivity among local residents. A significant consequence of such management model is the villagers' sense of alienation

from externally driven projects, coupled with apprehensions regarding cultural negative impacts. Not only has this approach resulted in inefficient decision-making, but it has also widened the cultural divide between the host community and tourists. By marginalizing the local community in decision-making processes, exogenous management has eroded indigenous capacities for self-reliant internal organization in villages. Furthermore, the findings reveal that villagers perceive engagement in tourism-related ventures as requiring substantial financial investments—such as the construction of high-end accommodations—effectively restricting their perceived behavioral control and ability to directly engage in tourism initiatives and equitably benefit from the associated economic opportunities.

By employing a qualitative approach, this study has systematically identified, for the first time, a comprehensive set of nine structural and psychological barriers that, through their interactions, constrain villagers' active participation and direct economic benefits in tourism initiatives. Serving as a model for future research, this study demonstrates that integrating in-depth qualitative methodologies with systematic analysis enhances the understanding of the multifaceted challenges inherent in rural tourism development. Transitioning towards a CBT model requires three foundational strategies: (1) strengthening grassroots institutions to function as both the executive and oversight body for tourism projects; (2) establishing participatory frameworks to incorporate local stakeholder perspectives at every stage of planning; and (3) implementing comprehensive training programs for both government officials and village residents. Accordingly, this study presents nine policy recommendations aimed at fostering the development of CBT in rural areas.

واکاوی موانع مشارکت جوامع محلی در توسعه گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی

حجت ورمزیاری* دانشیار گروه مدیریت و توسعه کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشکدگان کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مرضیه فتحی دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، گروه مدیریت و توسعه کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشکدگان کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

خلیل کلانتری استاد گروه مدیریت و توسعه کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشکدگان کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

گردشگری اجتماع محور می تواند به بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی کمک کند، اما موانع مختلفی در مسیر تحقق این هدف وجود دارد. هدف این تحقیق شناسایی و تحلیل موانع مشارکت جامعه محلی در توسعه گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی است. جامعه آماری شامل ۹ روستا از روستاهای هدف گردشگری شهرستان های سروآباد و مریوان در استان کردستان است که از این بین، بر اساس معیار اشباع نظری، ۴۰ نفر انتخاب و داده ها با استفاده از ابزار مصاحبه های نیمه ساختاریافته جمع آوری شد. کدگذاری داده ها با استفاده از راهبرد نظریه زمینه ای، موانع را به ۹ دسته تقسیم کرده است که از جمله می توان به مدیریت برونزای طرح های گردشگری روستایی و عدم مشارکت روستاییان، نبود نظام پایش و انتقال اطلاعات مدیریتی و شواهد به سطوح تصمیم گیری و تفاوت های فرهنگی ادراک شده اشاره کرد. این تحقیق با شناسایی موانع مذکور، می تواند به سیاست گذاران و محققان کمک کند تا تصمیمات بهتری برای توسعه گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی اتخاذ کنند.

کلیدواژه ها: جامعه محلی، تعامل فعال، گردشگری اجتماع محور، نواحی روستایی، توسعه برونزا.

مقدمه

گردشگری اجتماع محور به عنوان یک رویکرد نوین و تأثیرگذار در صنعت گردشگری، بر مبنای مشارکت فعال جوامع محلی و حفظ منابع طبیعی و فرهنگی طراحی شده است و تاریخچه آن به دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ برمی گردد (Ishihara, 2020). تحول در این حوزه به‌ویژه از دهه ۱۹۷۰ با ظهور مفهوم توسعه پایدار آغاز شد و کم‌کم به تأکید بر نقش جوامع محلی در برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری منجر گردید (Murphy, 1985). گردشگری اجتماع محور به شکل ساده می‌تواند به عنوان نوعی از گردشگری تعریف شود که توسط جامعه محلی و برای جامعه محلی مدیریت و مالکیت می‌شود. در این مدل، جامعه محلی در فرآیند تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا، نقش محوری دارد و این امر باعث افزایش تعهد و مسئولیت‌پذیری ساکنان نسبت به حفظ و نگهداری از منابع طبیعی و فرهنگی خود می‌شود (Asker et al., 2010). هدف اصلی گردشگری اجتماع محور، توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی و محیطی با محوریت جوامع محلی است. این رویکرد بر تقسیم عادلانه مزایا، حفاظت از فرهنگ بومی و تعامل سازنده بین گردشگران و میزبانان تمرکز دارد (Jean & Terreganan, 2003).

مشارکت ساکنان محلی در توسعه گردشگری اجتماع محور روستایی به معنای تعامل و همکاری فعال ساکنان روستا در برنامه‌ریزی، مدیریت، اجرا و ارزیابی پروژه‌های گردشگری است. این مشارکت باید شامل همه اقشار روستایی و کشاورزان، فقرا، زنان، جوانان و حتی سالمندان شود. هر یک از این گروه‌ها می‌توانند با ارائه دیدگاه‌ها، مهارت‌ها و منابع خود، به توسعه گردشگری کمک کنند. این رویکرد باعث بهبود انسجام اجتماعی، ارتقاء معیشت و ایجاد فرصت‌های شغلی متنوع برای همه ساکنان می‌شود و به حفظ فرهنگ و روحیه همکاری در جامعه و تقویت تبادلات فرهنگی کمک می‌کند (Hariyadi et al., 2024; Lemunge, Kiwango & Mwanyoka, 2025; Saghae, 2016; Trejos & Chiang, 2009).

یکی از ویژگی‌های مهم گردشگری اجتماع محور، تأکید بر تعامل مستقیم گردشگران با مردم محلی و تجربه فرهنگ و سبک زندگی آن‌هاست. مطالعات نشان می‌دهد که گردشگران به دنبال جاذبه‌هایی هستند که با اصالت و هویت محلی عجین شده باشد

(Goodwin, 2009). بر این اساس، مشارکت جوامع محلی در ایجاد تجربیات واقعی و منحصربه‌فرد برای گردشگران، نه تنها به ارتقای درآمد آن‌ها، بلکه به حفظ و معرفی فرهنگ بومی نیز کمک می‌کند. نمونه‌های موفقی از گردشگری اجتماع‌محور، نشان‌دهنده تأثیر مثبت این رویکرد در توسعه پایدار جوامع محلی است. از جمله، باشگاه بوم‌گردی "Koh Yau Noi" با تسهیل همکاری میان روستاییان و ایجاد فرصت‌های شغلی، به افزایش آگاهی درباره حفاظت از محیط زیست و مدیریت منابع طبیعی پرداخته است. این باشگاه نه تنها به صورت مستقیم به معیشت روستاییان کمک می‌کند، بلکه بر بهبود کیفیت زندگی آنها نیز مؤثر است. پروژه "Talay Nok Guesthouse" نیز به عنوان یک مثال دیگر، بر توانمندسازی محلی و آموزش افراد بومی تأکید دارد. این پروژه آموزش‌های لازم را به افراد محلی ارائه می‌دهد تا بتوانند به عنوان میزبان، در جذب گردشگران فعالیت کنند. این تجربیات باعث می‌شود که گردشگران به دنبال اقامت در خانه‌های محلی بروند و از تجربیات واقعی و فرهنگی آماده بهره‌برداری شوند. این تغییرات نمونه‌هایی از توانمندسازی محلی و تأثیر مثبت حرکت به سمت گردشگری اجتماع‌محور بر حفظ تنوع زیستی و توسعه اقتصادی هستند (Scheyvens, 1999).

امروزه بحث گردشگری اجتماع‌محور در کشور ایران نیز با توجه به رشدی که گردشگری در نواحی روستایی در یک دهه اخیر تجربه کرده است، از اهمیت بالایی برخوردار شده است. در این بین، استان کردستان با دارا بودن منابع طبیعی و دارایی‌های گوناگون، از ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای جذب گردشگر برخوردار است. این استان که در غرب ایران واقع شده، با داشتن مناظر طبیعی چشم‌نواز مانند دریاچه زریوار، منطقه اورامان و دیگر جاذبه‌های بکر، به‌طور فزاینده‌ای مورد توجه گردشگران قرار گرفته است. علاوه بر این، ویژگی‌های مردم‌شناختی مردم کردستان که ریشه در سنت‌های بومی دارند، این منطقه را به مقصدی جذاب برای گردشگری روستایی تبدیل کرده است. با این حال و به‌رغم این قابلیت‌ها، توسعه گردشگری با رویکرد اجتماع‌محور در این استان، با موانع مختلفی روبه‌رو است.

طبق بررسی‌ها، مطالعات انجام‌شده در زمینه گردشگری روستایی اجتماع‌محور در ایران، بسیار اندک و محدود بوده است. بیشتر پژوهش‌های موجود، به صورت کلی و کمی به موضوع پرداخته‌اند و کمتر به بررسی عمیق موانع و چالش‌های پیش‌روی گردشگری

اجتماع محور در نواحی روستایی توجه کرده‌اند. این در حالی است که با توجه به ظرفیت‌های بالای نواحی روستایی کشور، انجام مطالعات کاربردی در این حوزه می‌تواند نقش مهمی در پیشرفت پایدار این مناطق ایفا کند. در این راستا مطالعه حاضر، به واکاوی موانع توسعه گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی شهرستان‌های مریوان و سروآباد پرداخته و راهکارهایی برای غلبه بر آنها مطرح کرده است. آگاهی از موانع مشارکت ساکنان محلی به‌ویژه گروه‌های حاشیه‌ای، می‌تواند زمینه را برای برداشتن گام‌های مؤثرتر در راستای توسعه گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی فراهم کند.

مبانی مفهومی

از آنجایی که این تحقیق در خصوص تعامل فعالانه روستائیان در توسعه گردشگری با رویکرد اجتماع محور انجام شده است، لذا در اینجا چارچوب‌های نظری مرتبط با مشارکت و اقدامات گروهی، مشتمل بر نردبان مشارکت شهروندی آرنشتاین، سرمایه اجتماعی و چارچوب تحلیل و توسعه نهادی استروم به اجمال مطرح شده است.

نردبان مشارکت شهروندی آرنشتاین (Arnstein, 1969)، سطوح مختلف مشارکت را در فرآیند تصمیم‌گیری توصیف می‌کند. نردبان مشارکت شهروندی آرنشتاین نوعی گونه‌شناسی است که سطوح مختلف مشارکت را در سه سطح اصلی «محروریت از مشارکت» مشتمل بر فریبکاری و درمان، «مشارکت نمایشی» مشتمل بر اطلاع‌رسانی، مشاوره و تطبیق دادن و «قدرت شهروندان» مشتمل بر شراکت، تفویض قدرت و کنترل شهروندان توصیف می‌کند. آرنشتاین در واقع، این نردبان را برای راستی‌آزمایی ادعاهای دولتمردان در جلب مشارکت شهروندان در فرآیند برنامه‌ریزی شهری در آمریکا طراحی کرد تا توجهات را به بی‌عدالتی سیستماتیک نسبت به جوامع در حاشیه که ادعا می‌شود به عنوان بخشی از فرآیند توسعه مورد مشورت قرار می‌گیرند، جلب کند (Bridgeman, 2024).

تحقق سطوح متعالی مشارکت شهروندی در گرو همکاری و همیاری سازنده افراد جامعه از طریق تقویت سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی، مجموع منابع بالفعل یا بالقوه‌ای است که با داشتن شبکه‌ای پایدار از روابط کم و بیش نهادینه‌شده از آشنایی و شناخت متقابل یا به عبارت دیگر، به عضویت در گروهی مرتبط است که برای هر یک از اعضای خود پشوانه سرمایه جمعی را فراهم می‌کند (Bourdieu, 1986). پاتنام، سرمایه اجتماعی را به عنوان ویژگی‌های زندگی اجتماعی، مشتمل بر شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد تعریف می‌کند که

شرکت کنندگان را قادر می‌سازد تا برای دستیابی به اهداف مشترک، به طور مؤثرتری با یکدیگر عمل کنند (Putnam, 1996). علیرغم تفاوت در ایده‌ها، به نظر می‌رسد اندیشمندان مطرح سرمایه اجتماعی مانند بوردیو، پاتنام و کلمن در یک مورد توافق دارند: اینکه سرمایه اجتماعی منبعی است که کنشگران به دلیل عضویت در شبکه‌ها یا ساختارهای اجتماعی از آن بهره‌مند می‌شوند (Bisung & Elliott, 2014).

در نهایت، چارچوب تحلیل و توسعه نهادی استروم زمینه و بستر مفهومی جامعی را برای نقش‌آفرینی فعالانه جوامع محلی در توسعه گردشگری و تجلی سرمایه اجتماعی فراهم می‌کند. رویکرد چندمرکزی، عقلانیت محدود و تاکید بر توان خودسازماندهی جوامع محلی، به عنوان بنیان‌های فلسفی نظریه استروم، منجر به ساختاری از سیاستگذاری می‌شود که لزوماً اقدام جمعی مردم سالارانه، غیرمتمرکز، از پایین به بالا و مبتنی بر سرمایه اجتماعی را ایجاب می‌کند (Motvaseli, Beigi & Farmahini Farahani, 2020; Ostrom, 2005). در یک جمع‌بندی بر اساس چارچوب‌های نظری فوق، می‌توان اظهار داشت که نقش‌آفرینی و مشارکت جامعه محلی در توسعه گردشگری روستایی، در سطح «قدرت شهروندان» از سطوح سه‌گانه نردبان مشارکت ارلشتاین، نیازمند تقویت سرمایه اجتماعی و وجود چارچوب نهادی مناسب و غیرمتمرکز است (شکل ۱). این جمع‌بندی، در واقع به عنوان چارچوب نظری، تحقیق حاضر را در مراحل جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها به عنوان یک لنز هدایت کرده است.

شکل (۱) چارچوب نظری تحقیق

پیشینه پژوهش

یکی از موانع اصلی توسعه گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی، عدم شمولیت، مشارکت فعال و انتفاع عادلانه اقشار حاشیه‌ای، به‌ویژه فقرا و زنان روستایی است. این گروه‌ها که بیشترین نیاز به بهره‌مندی از منافع توسعه گردشگری را دارند، در بسیاری موارد عمدتاً توسط نخبگان محلی یا سرمایه‌گذاران بیرونی، از فرایند تصمیم‌گیری و طراحی پروژه‌ها کنار گذاشته شده‌اند (Varmazyari et al., 2023). بی‌توجهی به مشارکت عادلانه و شفاف، نه تنها منجر به نابرابری در توزیع منافع اقتصادی می‌شود، بلکه ممکن است سبب تشدید احساس محرومیت و نارضایتی در میان این گروه‌ها شود. (Ruiz-Ballesteros & González-Portillo, 2024) در مطالعه خود، چگونگی محدودسازی عامدانه گردشگری توسط جامعه محلی، برای حفظ کیفیت زندگی خود را در مناطق روستایی اندلس اسپانیا بررسی کرده و دیدگاه‌های مرسوم درباره گردشگری را به چالش کشیده‌اند و همزمان، استقلال روستاییان را در ایجاد تعادل بین اولویت‌های اقتصادی و سبک زندگی نشان داده‌اند.

به طور کلی، فقدان مالکیت جامعه محلی، مداخله دولتی و وابستگی جوامع محلی به دولت، بی‌تفاوتی در بین اعضای جامعه نسبت به ابتکارات دولتی، سطح پایین اعتماد به دولت‌های محلی، مشارکت پایین، نبود نهادهای مردمی و رهبری محلی، ضعف در حکمرانی همیارانه^۱، سلطه نخبگان و دسته‌بندی^۲ در جامعه محلی و در نتیجه نابرابری در توزیع منافع، ضعف برنامه‌ها و سیاست‌های حمایتی مرتبط با گردشگری حامی فقرا، ضعف مهارت‌های مدیریتی و زیرساخت‌ها و تعارضات داخلی در جامعه، هنجارها و رویه‌های نامناسب حاکم بر جامعه محلی، دانش محدود از جمله در مورد نیازهای بازار گردشگری و ناتوانی در رقابت با بازارهای جهانی، از موانع اصلی گردشگری اجتماع محور به شمار می‌رود (Afshari et al., in press; Kala & Bagri, 2018; Kazemi, Roghangirah & Zarandian, 2024; Saghaei, Javanbakht & Eidi, 2024; Saldarriaga & Salas, 2024; & Ramukumba, 2020; Simpson, 2008; Suyatna et al., 2024; Setokoe Tasci, Croes, & Villanueva, 2023; Yaja, Kumar & Swamy, 2023).

در مطالعه‌ای که Reindrawati (2023) از طریق مرور نظام‌مند بر ۱۰ مقاله منتشره بین‌المللی در بازه ۲۰۱۸-۲۰۲۲ انجام داد، چالش‌های مشارکت جامعه محلی در گردشگری پایدار (به عنوان بخشی از گردشگری اجتماع محور) را در کشورهای در حال توسعه، به سه

^۱ - Collaborative Governance

^۲ - Elitism and Factions

گروه عمده عملیاتی، ساختاری و فرهنگی طبقه‌بندی کرد. محدودیت‌های عملیاتی شامل عدم دسترسی به اطلاعات، فقدان ساختارهای تصمیم‌گیری کارآمد، فقدان بسترهای بحث و گفتگو، فقدان دانش و عدم شفافیت و پاسخگویی است. محدودیت‌های ساختاری شناسایی شده شامل عدم دسترسی به کارشناسان، توسعه ضعیف جامعه، کمبود بودجه، فقدان آموزش و سیاست‌گذاری و حکمرانی نامناسب است. در نهایت، موانع فرهنگی شامل سابقه استعمار، آگاهی جامعه، بی‌اعتمادی، نابرابری قدرت، توزیع نابرابر هزینه‌ها و مزایا و تضاد منافع است.

از سوی دیگر، مطالعات تجربی نشان می‌دهند توسعه گردشگری اجتماع‌محور، نیازمند جلوگیری از تسلط نهادهای دولتی، حفظ استقلال جامعه محلی و به رسمیت شناختن قدرت و تمرکز بر نقاط قوت درونی آن، آموزش و ظرفیت‌سازی جوامع محلی، تحقق مشارکت همه‌جانبه آنها در مدیریت منابع و تصمیم‌گیری‌های کلیدی و در تمام مراحل برنامه‌ریزی و اجرا و توسعه فناوری‌ها و زیرساخت‌ها است (Imani & Madani, 2024; Kazemi, Roghangirah & Zarandian, 2024; Lemunge, Kiwango & Mwanyoka, 2025; Suyatna et al., 2024; Tasch, Croes, & Villanueva, 2023).

هرچند نتایج تحلیل کتاب‌سنجی (Cordova-Buiza et al., 2025) نشان می‌دهد، مطالعات گردشگری روستایی اجتماع‌محور، بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۳ رشد قابل توجهی داشته است؛ ولی باوجود این، در خصوص توسعه گردشگری اجتماع‌محور در مناطق روستایی در ایران، تنها سه مطالعه تجربی منتشر شده است. بررسی مطالعه Kazemi et al., (2024) نیز که با مرور ۵۸ مطالعه داخلی در زمینه مشارکت در گردشگری در بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۳۸۱ انجام شده است نیز مؤید همین موضوع است. البته در زمینه مشارکت جوامع محلی در توسعه گردشگری روستایی در ایران، مطالعات بیشتری انجام شده است؛ ولی محور آنها تأکید بر رویکرد اجتماع‌محور نبوده و عمدتاً به بررسی حمایت ساکنان بومی از توسعه گردشگری در روستای خود و یا اثرات مشارکت جامعه محلی در توسعه گردشگری پرداخته‌اند. سه مطالعه پیشین در حوزه گردشگری روستایی اجتماع‌محور نیز با رویکرد کمی انجام شده‌اند (جدول ۱).

(Varmazyari et al., 2023) در مطالعه خود به پنج عامل مهم مشتمل بر شمول‌گرایی و شبکه‌سازی افقی، توانمندسازی و تقویت زیرساخت‌ها، نوآوری باز و تقاضا محوری، حفظ اصالت محلی و انتفاع همه اقشار از مزایای گردشگری و مشارکت عادلانه، به عنوان الزامات

توسعه گردشگری اجتماع محور تاکید کرده‌اند. (Emami et al., (2021 نیز دریافتند که شاخص‌های اقتصادی، زیست‌محیطی، اجتماعی و مدیریتی، به ترتیب بیشترین تأثیر را بر شاخص توسعه گردشگری اجتماع محور در روستاهای استان گیلان گذاشته‌اند. ایشان راهکارهایی مانند نظرسنجی از جامعه محلی و برگزاری نشست‌های مشترک و حمایت از توسعه نهادهای غیردولتی فعال در حوزه گردشگری با هدف جلب مشارکت مردم در کلیه مراحل برنامه‌ریزی گردشگری را لازمه توسعه گردشگری اجتماع محور در روستاهای مربوطه دانسته‌اند.

از سوی دیگر (Saghaei, Javanbakht & Eidi (2024 در پژوهشی با عنوان ارزیابی شکل‌گیری گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی استان گلستان، با استفاده از رویکرد ارزیابی استراتژیک و تحلیل عاملی، نشان دادند که شاخص‌های اقتصادی (مانند اشتغال و درآمد) و اجتماعی-فرهنگی (مانند مشارکت و توانمندسازی جوامع محلی)، بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری این نوع گردشگری دارند. این پژوهش، اتخاذ راهبرد محافظه‌کارانه را برای توسعه گردشگری اجتماع محور در استان گلستان پیشنهاد داده است.

جدول (۱) پیشینه مطالعات توسعه گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی

کد	مؤلفان	هدف	جامعه آماری	روش‌شناسی
۱	Afshari et al. (2024)	ارزیابی اثرات گردشگری جامعه محور بر توسعه روستایی	سرپرستان روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی	کمی-مدل‌سازی معادلات ساختاری
۲	Emami, Fatemeh et al. (2021)	بررسی متغیرهای کلان توسعه بر گردشگری روستایی اجتماع محور*	روستائیان استان گیلان	کمی-تحلیل مسیر
۳	Ghanian & Hasheminejad (2016)	تحلیل انگیزاننده‌های مشارکت در توسعه گردشگری پایدار از دیدگاه ساکنان محلی منطقه حفاظت شده دز	ساکنان هفده روستای منطقه حفاظت شده دز	کمی-مقایسه میانگین
۴	Heydari, Rezvani & Badri (2016)	بررسی عوامل مؤثر بر نگرش جامعه محلی به مشارکت در ایجاد و توسعه گردشگری کشاورزی	نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان تنکابن	کمی-تحلیل مسیر

۵	Imani & Madani (2024)	تحلیل نقش مشارکت و توسعه روستایی در گردشگری روستایی و توسعه اشتغال پایدار	کارشناسان و متخصصان گردشگری	آمیخته- تحلیل مضمون و فرایند تحلیل سلسله مراتبی
۶	Kala & Bagri (2018)	بررسی موانع مشارکت جامعه محلی در توسعه گردشگری	سه روستا از ایالت اوتارا کاند، هند	کیفی- تحلیل مضمون
۷	Kazemi, Roghangirah & Zarandian (2024)	مرور مشارکت در گردشگری	۵۸ مقاله از پایگاه های جهاد دانشگاهی، نورمگز، مگیران و گوگل اسکولار	مرور سیستماتیک
۸	Keyim (2018)	تدوین رویکرد حکمرانی مشارکتی گردشگری اجتماع محور	روستای وونیسلانی فنلاند	کیفی- تحلیل مضمون
۹	Kolahi, Azimi Saqin & Hatami Yazd (2023)	ساماندهی تالاب بزنگان از طریق ظرفیت سازی و مشارکت اجتماعی	نهادهای محلی و دولتی و همچنین زنان و مردان روستاهای حوضه تالاب بزنگان	تحقیق در عمل و SWOT
۱۰	Lemunge, Kiwango & Mwanyoka (2025)	مرور گردشگری اجتماع محور، با تمرکز بر ژئوسایت ها و ویژگی های میراث فرهنگی	۱۱۳ مقاله از پایگاه های Scopus, Web of Science, Science Direct	مرور سیستماتیک
۱۱	Mohammadi, Talati & Mohammadi (2017)	سنجش رابطه مشارکت در فعالیت های گردشگری با بهزیستی ذهنی زنان روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورامان)	زنان روستایی در روستاهای هدف گردشگری منطقه اورامان	کمی- T تک نمونه ای، خنثی دو، رتبه ای فریدمن و کای دو توافقی
۱۲	Najarzadeh & Nematollahi (2018)	بررسی عوامل های مؤثر بر درک ساکنان بومی نسبت به حمایت از توسعه پایدار گردشگری در تخت جمشید	ساکنان پنج روستای نزدیک به مجموعه تخت جمشید	کمی- مدل سازی معادلات ساختاری
۱۳	Reindrawati (2023)	تحلیل چالش های جامعه محلی در مشارکت در	۱۰ مقاله از پایگاه Scopus	مرور سیستماتیک

		گردشگری پایدار در کشورهای در حال توسعه		
۱۴	Ruiz-Ballesteros & González-Portillo (2024)	بررسی نقش جامعه محلی در محدودسازی عامدانه گردشگری	روستائیان و متخصصان مرتبط با مناطق روستایی شهر بینالایا، اندلس اسپانیا	کیفی - قوم‌نگاری
۱۵	Saghaei, Javanbakht & Eidi (2016)	ارزیابی استراتژیک قابلیت‌های شکل‌گیری گردشگری اجتماع‌محور در نواحی روستایی استان گلستان*	کارشناسان و متخصصان گردشگری	کمی - تکنیک دلفی و تحلیل عاملی
۱۶	Saldarriaga & Salas (2024)	تحلیل ادراک و ظرفیت جامعه برای اقدام جمعی پیرامون توسعه گردشگری روستایی اجتماع‌محور	فعالان گردشگری روستایی، کارکنان دولت‌های محلی و رهبران محلی کشاورزی استان ریکائو، بویاکا، کلمبیا	آمیخته - تحلیل مضمون و مقایسه میانگین و ضریب همبستگی
۱۷	Setokoe & Ramukumba, (2020)	بررسی چالش‌های مشارکت روستائیان در توسعه گردشگری	جامعه روستایی نکیلنی، استان کیپ شرقی، آفریقای جنوبی	کیفی - تحلیل مضمون
۱۸	Simpson (2008)	تعریف و بررسی ابتکارات گردشگری منفعت‌رسان به جوامع محلی	---	---
۱۹	Suyatna et al. (2024)	ارائه تحلیلی جامع از اجرای گردشگری اجتماع‌محور، برای افزایش رفاه جامعه محلی	روستای Nglanggeran، اندونزی	کیفی - رهیافت مشارکتی
۲۰	Tasci, Croes & Villanueva (2023)	ارزیابی نقطه تعادل نش و اصل آناکارینا در رابطه با گردشگری اجتماع‌محور، بازاریابی مشارکتی مقصد و برندسازی استراتژیک مقصد	ساحل مرکزی اقیانوس آرام کاستاریکا	کیفی - تحلیل مضمون

۲۱	Varmazyari et al. (2023)	تحلیل مؤلفه‌های توسعه گردشگری اجتماع‌محور در مناطق روستایی*	روستائیان بالای ۱۵ سال روستاهای هدف گردشگری شهرستان‌های مریوان و سروآباد	کمی - تحلیل عاملی اکتشافی
۲۲	Yaja, Kumar & Swamy (2023)	بررسی موانع مشارکت در گردشگری روستایی	ساکنان بخش سوبانسیری سفلی، آروناچال پرادش، شمال شرقی هند	کمی - آماره‌های توصیفی

یادداشت: مطالعات ستاره‌دار، مطالعاتی هستند که در مورد گردشگری اجتماع‌محور در مناطق روستایی در داخل کشور انجام و منتشر شده‌اند.

همانطور که مشخص است، سه پژوهش فوق، قادر به کشف روایت‌های عمیق جامعه محلی، چالش‌های پنهان، مانند تضادهای درونی یا نگرانی‌های جوامع محلی نبوده‌اند. لذا مطالعه حاضر با اتخاذ رویکرد کیفی، خلأ پژوهش‌های قبلی در کشور را در زمینه واکاوی عمیق موانع تعامل فعال جوامع محلی روستایی در توسعه گردشگری را پر کرده و لایه‌های ناگفته تجربه ذینفعان محلی را آشکار می‌کند. با توجه به اقتضائات محلی متفاوت نواحی روستایی، زمانی می‌توان راهکارهای عملی، متناسب و مرتبط برای توسعه گردشگری اجتماع‌محور ارائه کرد که در گام نخست، به صورت عمیق، موانع مربوطه مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند.

روش

این تحقیق با استفاده از رویکرد کیفی و راهبرد نظریه زمینه‌ای انجام شده است؛ چرا که توسعه گردشگری اجتماع‌محور در نواحی روستایی، در گرو واکاوی عمیق روایت‌ها و نقل قول‌های روستائیان است. مطالعه حاضر در ۹ روستای هدف گردشگری در شهرستان‌های مریوان و سروآباد (کانی سانان، نی، دره تفی، ینگچه، رزاب، دزلی، بلبر، هورامان تخت و نی آباد) از توابع استان کردستان انجام شده است. بیشتر این روستاها در مناطق کوهستانی و اطراف دریاچه‌ها قرار گرفته‌اند که خود از جاذبه‌های اصلی گردشگری است. روستاهایی مانند نی و کانی سانان به دلیل نزدیکی به دریاچه مریوان و طبیعت سرسبز اطراف، محبوبیت ویژه‌ای دارند. این زیبایی‌های طبیعی شامل جنگل‌ها، رودخانه‌ها و مناظر کوهستانی می‌شود که در هر فصل سال، گردشگران را جذب می‌کند. البته هر روستا دارای جاذبه‌های خاص

خود است که می‌تواند تجربه‌ای منحصر به فرد برای بازدیدکنندگان فراهم کند. به عنوان مثال، روستای هورامان تخت با بافت پلکانی و هتل‌های محلی، شرایط مناسبی برای اقامت و تجربه فرهنگ محلی را به گردشگران ارائه می‌دهد. همچنین، حضور مکان‌های تاریخی و طبیعی مانند آبشار بلبر و غار کونه شم شم، به غنای این جاذبه‌ها افزوده است. تعداد خانوارها و پراکندگی جمعیت، این امکان را فراهم می‌آورد که خدمات مختلفی به بازدیدکنندگان ارائه شود.

داده‌های مطالعه حاضر از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۴۰ نفر از مالکان اقامتگاه‌های بوم‌گردی، ساکنان محلی و مسئولین استانی و شهرستانی جمع‌آوری شده است. دامنه سنی افراد مورد مطالعه بین ۱۸ تا ۷۰ سال بوده و شامل ۲۳ نفر مرد و ۱۷ نفر زن می‌شود. این تنوع سنی و جنسیتی امکان جمع‌آوری نظرات جامع‌تر و متنوع‌تری را فراهم کرده است. در ضمن، بر اساس سطح تحصیلات، ۶۳ درصد از نمونه‌ها دارای تحصیلات بالای دیپلم و دانشگاهی بوده و ۱۲ درصد از افراد مورد مطالعه سواد خواندن و نوشتن دارند. این توزیع تحصیلی به جذب نظرات افرادی با شناخت علمی و تجربی از موضوع کمک کرده است. نمونه‌گیری به روش گلوله برفی و با استفاده از اشباع نظری و حداکثر واریانس انجام شده است.

انتخاب گروه‌های مختلف افراد، با هدف مثلث‌سازی، در راستای ارتقاء روایی و پایایی نتایج تحقیق انجام شد. به طور کلی، به منظور ارزیابی اعتماد با پایایی تحقیق، علاوه بر اخذ بازخورد مشارکت‌کنندگان، از روش معرفی شده لینکلن و گوبا به نام اعتمادپذیری بهره گرفته شد که مشتمل بر چهار معیار باورپذیری، اطمینان‌پذیری، تأییدپذیری و انتقال‌پذیری می‌باشد (Connelly, 2016).

سؤالات مصاحبه بر اساس اهداف پژوهش طراحی و توسط متخصصان بازنگری شدند تا ضمن حفظ دقت، داده‌های معتبر و متنوعی گردآوری شود. برای تحلیل داده‌ها، از روش کدگذاری در سه مرحله استفاده شد. پس از غربال‌گری و بررسی نقل قول‌ها، در مرحله دوم، کدگذاری باز انجام شد. سپس در مرحله کدگذاری محوری (انتخابی)، مفاهیم و مقولات نهایی به طور دقیق‌تر تحلیل شدند تا الگوی نظری منسجمی از داده‌ها استخراج گردد. بر این اساس از مجموع کدهای باز، ۱۴ مفهوم کلی‌تر به عنوان کد محوری انتخاب شد. از این تعداد کد محوری، ۵ کد به توصیف وضع موجود گردشگری در منطقه پرداخته است و ۹

کد محوری دیگر نیز نمایانگر چالش‌ها و موانع اصلی عدم توسعه گردشگری اجتماع محور هستند. طی انجام تمام مراحل، برای اعتبارسنجی داده‌ها و تحلیل نتایج، از روش مرور مجدد و مقایسه دائمی استفاده شد. این روش به پژوهشگر این امکان را می‌دهد که در هر مرحله از تحلیل داده‌ها، تطابق و تفاوت‌ها را شناسایی و مفاهیم اصلی را پالایش کرده و به درک دقیق‌تری از داده‌ها برسد. به این ترتیب، تحلیل و تفسیر داده‌ها با دقت و عمیق‌ترین درک از پدیده‌ها انجام شد. در ادامه یافته‌های به دست آمده به تشریح بیان می‌شود.

یافته‌ها

یافته‌های به دست آمده از این مطالعه در دو بخش مجزا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. ابتدا به صورت مختصر تصویری از وضعیت موجود گردشگری در منطقه از دیدگاه ساکنان محلی مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش دوم از یافته‌ها، به مهمترین چالش‌ها و موانع توسعه گردشگری اجتماع محور پرداخته شده است.

۴-۱ وضعیت موجود گردشگری روستایی

گردشگری در روستاهای مورد مطالعه، با چالش‌هایی همچون مشارکت پایین و توزیع ناعادلانه منابع، اقتصاد نامتوازن، تغییرات فرهنگی، تعارضات اجتماعی و آلودگی محیط‌زیست مواجه است. بسیاری از مردم احساس می‌کنند که در تصمیم‌گیری‌ها نقش ندارند و از مزایای اقتصادی گردشگری بهره‌مند نمی‌شوند. یکی از ساکنان محلی که به شغل کشاورزی اشتغال دارد، در این زمینه می‌گوید: «ما فقط شاهد ورود گردشگران هستیم، اما هیچ درآمدی نصیب ما نمی‌شود». به همین دلیل گردشگری برای چنین روستائینی، بیشتر یک پدیده بیرونی است تا یک فرصت اقتصادی. از سوی دیگر، افزایش ورود گردشگران مشکلاتی مانند تغییرات فرهنگی و آلودگی محیط‌زیستی را به همراه داشته است: «ورود گردشگران باعث شده که جوانان سبک زندگی خود را تغییر دهند و برخی از سنت‌های ما در حال فراموشی است». موضوع آلودگی محیط زیست در این مناطق، با تخریب مراتع و نابودی گونه‌های کمیاب گیاهی، به عنوان مثال لاله‌های واژگون همراه است. در ادامه در جدول (۲) به تفصیل به بررسی مفاهیم کدگذاری باز و محوری در رابطه با وضع موجود گردشگری پرداخته شده است.

جدول (۲) وضعیت موجود گردشگری روستایی

نقل قول	کد باز	کد محوری
تا به حال کسی از ما در رابطه با برنامه‌های توسعه گردشگری نظر نخواست است.	عدم نقش‌آفرینی در تصمیم‌گیری‌ها (۱۹)	مشارکت پایین روستاییان و وابستگی به مشاغل سنتی
ما تا به حال نشده در جلسات دهیاری و شورای روستا حضور داشته باشیم.		
سالهاست مشکلاتمان را مطرح می‌کنیم ولی هیچ سازمانی کار خاصی نکرده است.	احساس عدم تاثیر (۱۹)	
هیچ کاری از دست ما برنمی‌آید.		
ما هنوز دامداری می‌کنیم مثل صد سال پیش.		
پدر و پدر بزرگم کشاورز بوده‌اند و من هم همین کار را می‌کنم.	وابستگی به مشاغل سنتی (۱۵)	
بعضی از صنایع دستی هنوز به روش‌های خیلی سنتی تولید می‌شود و بازار پسند نیست.		
آنهايي که روی جاده اصلی مغازه دارند فقط از گردشگران کسب درآمد می‌کنند.	توزیع ناعادلانه منابع (۱۸)	اقتصاد نامتوازن
حتی یک ریال هم از درآمد گردشگری به ما نرسیده است.		
ورود گردشگر فقط برای آنهايي که خانه برای اجاره به مسافران دارند خیلی درآمدزا است.		
گردشگر که میاد به نفع مغازه‌داران صنایع دستی و سایت‌های گردشگری است نه همه.		
در بعضی از ماه‌های سال خیلی گردشگر داریم و در بعضی ماه‌ها حتی یک نفر هم نمی‌آید.	درآمد ناپایدار از گردشگری (۱۱)	
در دوران کرونا اصلا مسافر نداشتیم.		
نمی‌توانیم روی درآمدش حساب کنیم چون همیشگی نیست.		
سبک زندگی جوانان و زنان خیلی شبیه شهری‌ها شده است.	تضعیف سنت‌ها و تقلید از سبک زندگی شهری (۹)	تغییرات فرهنگی
پدران می‌گویند باید سنت‌ها را حفظ کرد، ولی جوانان می‌خواهند مثل شهرها زندگی کنند.		
دیگر کمتر کسی قصه‌ها و حکایت‌های قدیمی را بلد است یا تعریف می‌کند.	تضعیف هویت محلی (۹)	
در هنگام صبحت به زبان کردی خیلی از کلماتی که به کار برده می‌شوند فارسی هستند.		
نسل قدیم به حفظ سنت‌ها علاقمند است ولی نسل جدید به تغییر سنت‌ها.	اختلاف بین نسل‌ها (۱۳)	تعارضات اجتماعی
دخترم علاقمند به برقراری ارتباط با مسافران است اما من اصلا خوشم نمی‌آید.		
پدرم با آمدن گردشگر و مسافر به روستا مخالف است اما من استقبال می‌کنم.		

نقل قول	کد باز	کد محوری
بعضی از گردشگران با تیپ‌هایی وارد روستا می‌شوند که مورد قبول روستاییان نیست.	رفتار خارج از عرف برخی گردشگران (۷)	
بعضی از گردشگران در فضای عمومی رفتار نامناسب دارند.		
برای روشن کردن آتش از شاخ و برگ درختان استفاده می‌کنند.	تخریب طبیعت (۱۷)	آلودگی محیط زیست
برخی از گردشگران اقدام به کندن گل‌ها و گیاهان کمیاب مانند گل لاله واژگون می‌کنند.		
گردشگران ماشین‌های خود را وارد مراتع می‌کنند.		
بعضی از گردشگران اصلاً رعایت نمی‌کنند و زباله‌هایشان را در طبیعت رها می‌کنند.	افزایش زباله و کمبود سیستم بازیافت (۱۶)	
در مسیرهای پیاده روی سطل زباله وجود ندارد.		
بعد از خروج گردشگران، انبوهی از زباله باقی می‌ماند که از بین بردن آنها برایمان خیلی دشوار است.		

منبع: یافته‌های تحقیق

۴-۲ موانع توسعه گردشگری اجتماع محور

بر اساس تحلیل مصاحبه‌ها، موانع عمده‌ای در مشارکت فعالانه جوامع محلی در توسعه گردشگری روستایی و انتفاع عادلانه از آن وجود دارد که در ۹ محور اصلی قابل دسته‌بندی هستند. این موانع در ادامه با ذکر نقل قول‌هایی، به تفکیک مورد تبیین قرار گرفته‌اند.

• مدیریت برون‌زای طرح‌های گردشگری روستایی

این کد محوری به چالش‌هایی اشاره دارد که در نتیجه تصمیم‌گیری‌های خارج از بستر محلی و بدون مشارکت واقعی جامعه روستایی به وجود آمده‌اند. در بسیاری از مناطق مورد مطالعه، برنامه‌ریزی توسعه‌ای همچنان بر اساس الگوی متمرکز، بالا به پایین و بدون مشارکت واقعی ساکنان محلی انجام می‌شود. این وضعیت نه تنها باعث ضعف در تناسب برنامه‌ها با نیازهای محلی می‌شود، بلکه حس تعلق، انگیزه و مسئولیت‌پذیری را نیز در میان مردم کاهش می‌دهد. برخی از مشارکت‌کنندگان از تجربه‌های تلخ «شکل نمادین» مشارکت، بدون اثرگذاری واقعی گلایه داشتند. مهم‌ترین کدهای باز مرتبط با این محور شامل موارد زیر هستند:

- مالکیت و مدیریت توسعه توسط افراد خارجی
 - به حاشیه رانده شدن مردم محلی و عدم مشارکت واقعی مردم در تصمیم گیری‌ها
 - بی‌توجهی به نقش زنان در گردشگری
- یکی از کدهای باز مهم، مالکیت و مدیریت توسعه توسط افراد خارجی است. تعلق مالکیت پروژه‌ها به افراد غیربومی، موجب نارضایتی عده‌ای از روستاییان شده است. به‌عنوان نمونه یکی از کشاورزان ساکن روستا، مردی ۴۵ ساله، که سال‌ها در منطقه فعالیت دارد، چنین بیان کرده است:

«مالکیت اکثر هتل یا اقامتگاه‌های موجود در این منطقه، متعلق به افراد غیر روستایی است.»

این موضوع به روشنی نشان می‌دهد که ساکنان محلی نه تنها در جریان امور نیستند، بلکه از ابتدا نیز به عنوان ذی‌نفع شناخته نشده‌اند. چنین رویکردی منجر به بی‌اعتمادی و حتی مقاومت در برابر اجرای پروژه‌ها می‌شود.

همچنین زنی ۳۸ ساله، خانه‌دار و از ساکنان قدیمی روستا، با اشاره به تمرکز مسئولان بر نظرات اقلیت خاص، می‌گوید:

«مسئولان بیشتر به نظرات افراد خاص (نخبگان محلی) توجه می‌کنند تا مردم عادی». این برخورد سبب شکل‌گیری نوعی بیگانگی نسبت به پروژه‌ها می‌شود و سطح مشارکت را کاهش می‌دهد. نکته قابل توجه اینکه، در هیچ یک از پروژه‌های گردشگری در منطقه، نقش زنان به عنوان مالک یا مدیر یک پروژه دیده نمی‌شود. در حالی که زنان هم در تولید صنایع دستی فعال هستند و هم در تهیه غذاهای محلی برای گردشگران نقش آفرینی می‌کنند. در موارد محدودی، زنان روستایی به این نکته اشاره داشتند که حتی زمانی که آنها تجربه یا اطلاعات خاصی درباره نحوه مدیریت و توسعه گردشگری دارند، باز هم مورد توجه قرار نمی‌گیرند.

• نبود نظام پایش و انتقال اطلاعات مدیریتی و شواهد به سطوح

تصمیم‌گیری

این کد محوری بر ضعف ساختارهای رسمی در شنیدن صدای جوامع محلی و انتقال اطلاعات صحیح از سطح محلی به سطح سیاست‌گذاری و عدم پایش و شفافیت در اجرای پروژه‌ها دلالت دارد. کدهای باز مرتبط با این کد محوری شامل موارد زیر می‌شوند:

- نبود معیار برای نظارت بر اجرای پروژه‌ها
- نبود قوانین مشخص برای مدیریت گردشگری
- نبود ارتباط موثر مسئولین با مردم
- نبود شفافیت در اجرای پروژه‌ها

• تفاوت‌های فرهنگی ادراک شده و نگرانی از پیامدهای منفی

این کد محوری بر شکاف عمیق بین ذهنیت جوامع محلی و برنامه‌ریزان توسعه و نگرانی از پیامدهای فرهنگی - اجتماعی توسعه گردشگری دلالت دارد. این مسأله می‌تواند منجر به مقاومت پنهان یا آشکار در برابر طرح‌ها و کاهش مقبولیت برنامه‌های گردشگری شود. کدهای باز مرتبط شامل موارد زیر می‌شوند:

- تفاوت میان مفاهیم بومی و غیر بومی
- نگرانی از تغییرات فرهنگی و اجتماعی
- برداشت اشتباه از توسعه گردشگری

برنامه‌ریزان بدون درک «معنای توسعه از دیدگاه ساکنان» (مثلاً توسعه به مثابه حفظ اصالت‌ها نه جذب توریست به هر قیمت) عمل می‌کنند. این ناهمخوانی نه تنها باعث تعارض در اجرا می‌شود، بلکه حس بیگانگی را در میان جوامع محلی تقویت می‌کند. یکی از مصاحبه‌شوندگان اظهار داشت که توسعه گردشگری منجر به از بین رفتن بعضی از رسومات سنتی شده است:

«ورود گردشگران به روستا باعث تغییر در نحوه برگزاری بعضی از مراسم سنتی و مذهبی شده است.»

همچنین در برخی موارد، روستائیان تصور می‌کردند تنها در صورتی می‌توانند وارد گردشگری شوند که امکانات لوکس و مدرن داشته باشند؛ به طوری که تصور مردم از اقامتگاه گردشگری چیزی نزدیک به هتل شهری است، نه یک خانه سنتی با هویت محلی. در حالی که بسیاری از ظرفیت‌های بومی با کمترین امکانات نیز قابل بهره‌برداری است و وجود تصور اشتباه، مانع از ورود جامعه محلی به فعالیت‌های گردشگری می‌شود. یکی از جوانان روستایی در این باره اینگونه اظهار کرد:

«راه اندازی یک سایت گردشگری لوکس و زیبا خیلی پول می‌خواهد من اصلاً نمی‌توانم چنین پولی جور کنم»

فقدان یک چارچوب شفاف برای مدیریت تأثیرات فرهنگی و توزیع منافع، نه تنها فرصت‌های توسعه را تهدید می‌کند، بلکه به شکل‌گیری انگاره‌هایی مانند «توسعه به مثابه تهاجم» دامن می‌زند. این چالش، شراکت پایدار بین ذی‌نفعان و موفقیت بلندمدت پروژه‌های اجتماع‌محور را با تردیدهای جدی مواجه می‌سازد.

• عدم تعامل مناسب روستائیان و کارگزاران دولتی

یکی از موانع اصلی توسعه گردشگری در روستاها، نبود تعامل سازنده بین جامعه محلی و دستگاه‌های دولتی است. این فاصله موجب بی‌اعتمادی، انتقال ناکارآمد اطلاعات و عدم بهره‌گیری از ظرفیت‌های مردمی در اجرای طرح‌ها می‌شود.

کدهای باز تشکیل دهنده این کد محوری شامل موارد زیر است:

- نارضایتی از عملکرد مسئولان
 - ضعف در اعتماد متقابل مردم و مسئولان دولتی
 - فاصله جغرافیایی بین دستگاه‌های اجرایی و جوامع
- در رابطه با کد باز (نارضایتی از عملکرد مسئولان) که بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است، یکی از ساکنان روستا که زنی ۳۳ ساله و دانش‌آموخته مقطع کارشناسی بود اینگونه اظهار کرد:

«وقتی مسئولان با دهیار و اعضای شورا جلسه برگزار می‌کنند، حتی اطلاع‌رسانی هم نمی‌کنند»

کدهای باز این کد محوری بر اهمیت ارتباط دوطرفه همراه با اعتماد متقابل بین ساکنان محلی و کارگزاران دولتی تأکید دارد. موضوعی که اگر حل و فصل نشود منجر به نارضایتی و مشارکت حداقلی مردم در برنامه‌های گردشگری می‌شود. همچنین موضوع فاصله جغرافیایی بین مسئولین و ساکنان روستایی بسیار حائز اهمیت است. زیرا بر اساس گفته چند نفر از مردم محلی و دهیاران روستاهای هدف مطالعه، هرچقدر فاصله روستاها به شهر دورتر باشد، میزان مراجعه مسئولین به روستا و ارتباط دوسویه با روستائیان کمتر است و از طرفی مراجعه به مسئولین و نهادهای دولتی از سوی مردم محلی دشوارتر است.

• ضعف در هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی

ضعف در هماهنگی بین نهادهای اجرایی، یکی از گلوگاه‌های اصلی عدم توسعه گردشگری اجتماع محور روستایی است. این ضعف نه تنها موجب اتلاف منابع و زمان می‌شود، بلکه به دلیل سردرگمی و نارضایتی مردم، مشارکت آن‌ها در اجرای طرح‌ها را نیز کاهش می‌دهد. در غیاب مدیریت منسجم و بین‌بخشی، پروژه‌های گردشگری با توقف‌های پیاپی، تصمیمات متضاد و سردرگمی در مجوزها روبرو می‌شوند. کدهای باز تشکیل دهنده این کد محور شامل:

- تضاد در سیاست‌گذاری نهادها
- نبود مدیریت واحد برای اجرای طرح‌های گردشگری
- ناهماهنگی در صدور مجوزها
- نبود هماهنگی بین بخش‌های مختلف

در این بین کدهای باز این کد محوری، کد تضاد در سیاست‌گذاری نهادها، بیشترین فراوانی را داشته است. این مورد به وضوح نشان می‌دهد که ناهماهنگی میان دستگاه‌های مختلف موجب ابهام و سردرگمی ساکنان روستا در زمینه گردشگری شده است. مصاحبه‌شونده‌ای که مردی ۵۲ ساله، کشاورز و عضو شورای اسلامی روستا بود، در این زمینه اظهار داشت:

«یک اداره می‌گوید گردشگر بیاد اینجا خیلی خوب است و این منطقه رونق می‌گیرد، یک اداره دیگر نظرش این است که اگر تعداد گردشگران بالا برود مشکل کم آبی بیشتر می‌شود!»

هرچند تأمین آب، با توجه به خشکسالی‌های موجود و عدم مدیریت صحیح، یک پارامتر محدودکننده برای توسعه فعالیت‌های گردشگری است و در صورت عدم آینده‌نگری در این زمینه، طرح‌های مربوطه قابلیت اجرا یا تداوم نخواهند داشت؛ ولی به هر حال، این گفته بازتاب آشکاری از تضاد در موضع‌گیری‌های غیر رسمی و سردرگمی جامعه محلی در پی این ناهماهنگی‌هاست. یکی از پیامدهای ناهماهنگی نهادها، توقف اجرای پروژه‌های گردشگری است.

مصاحبه‌شونده‌ای که زنی ۴۰ ساله و فعال در حوزه گردشگری بود، در رابطه با ناهماهنگی نهادها در صدور مجوزهای لازم اظهار کرد:

«هفت سال است که به دنبال گرفتن مجوز برای راه‌اندازی سایت گردشگری هستیم، ولی چون میراث فرهنگی و شهرداری با هم اختلاف دارند، پروژه خوابیده.»

این نقل قول نشان می‌دهد که نبود هماهنگی می‌تواند به نوعی "قفل نهادی" بینجامد که فرصت‌های توسعه محلی را از بین می‌برد.

• ضعف در آموزش و آشناسازی روستائیان با طرح‌های موفق

نبود آموزش و آشنایی کافی با الزامات و ظرفیت‌های گردشگری، یکی از عوامل کلیدی در بی‌تفاوتی یا حتی مقاومت جامعه محلی در برابر این صنعت نوپا است. بدون آموزش‌های مهارتی، مشاهده‌ی عینی نمونه‌های موفق و درک سیاست‌های حاکم، انتظار مشارکت فعال از مردم غیرواقع‌بینانه است. کدهای باز تشکیل‌دهنده این کد محوری شامل موارد زیر است:

- نبود آموزش‌های لازم در حوزه گردشگری
- دانش محدود از نیازهای گردشگران
- نبود الگوهای موفق گردشگری

روستائیان به‌طور گسترده از نبود آموزش‌های عملی و قابل استفاده در زمینه گردشگری گلایه داشتند. بیشتر افراد مصاحبه‌شونده نداشتن دانش کافی درباره نیازهای گردشگران، نحوه میزبانی، یا فعالیت‌های مرتبط با صنعت گردشگری را مانع بزرگی در ورود به این حوزه می‌دانستند. در همین زمینه، مردی ۲۸ ساله که گاهی از اجاره منزل شخصی خود به گردشگران کسب درآمد می‌کرد، بیان کرد:

«اگر ما بدانیم چطور از گردشگران پذیرایی کنیم و خدمات بهتری ارائه دهیم، قطعاً درآمد بیشتری خواهیم داشت.»

نداشتن الگو و شناخت نسبت به موفقیت‌های مشابه در مناطق دیگر باعث کاهش انگیزه و ناتوانی در تصور آینده‌ای روشن برای توسعه گردشگری شده است. مردی ۳۱ ساله، بیکار و ساکن روستا، در این باره چنین اظهار داشت:

«اگر یک بار می‌بردنمون به جایی که طرح گردشگری موفق اجرا شده، شاید بیشتر انگیزه می‌گرفتیم.»

این فقدان تجربه‌ی عینی از موفقیت، مانع شکل‌گیری انگیزه و الهام در میان مردم محلی شده است. این مسئله، نشانه‌ای از ضعف نهادهای مسئول در انتقال اطلاعات کاربردی و نشان دادن الگوهای موفق به ساکنان محلی است.

• ضعف در زیرساخت‌ها و خدمات عمومی

کمبود زیرساخت‌های اولیه در حوزه‌های حمل‌ونقل، اقامت، بهداشت و ارتباطات، یکی از جدی‌ترین موانع برای توسعه گردشگری پایدار در نواحی روستایی است و سبب می‌شود جامعه محلی، اطمینان خاطر لازم از ورود موفقیت‌آمیز به گردشگری را نداشته باشد. کدهای باز تشکیل‌دهنده این کده محوری شامل موارد زیر است:

- نبود راه‌های دسترسی مناسب
- کمبود امکانات رفاهی مناسب
- کمبود امکانات بهداشت مناسب
- کمبود مراکز اقامتی مناسب
- عدم دسترسی مناسب به وسایل ارتباط جمعی
- ضعف تبلیغات گردشگری

راه‌های ارتباطی نامناسب، یکی از پرتکرارترین گلایه‌های افراد روستایی بود. جاده‌های خاکی و سخت‌گذر نه تنها مانع ورود گردشگر می‌شود بلکه حتی روستائیان را نیز برای توسعه گردشگری دلسرد می‌کند. یک مرد ۳۸ ساله که راننده محلی است، در این باره گفت:

«همین که برف و باران میاد، آمد و رفت به روستا خیلی سخت می‌شود.»

این نقل‌قول به خوبی نشان می‌دهد که ضعف در زیرساخت اولیه، نگاه بدبینانه‌ای را نسبت به امکان‌پذیری توسعه گردشگری ایجاد کرده است.

بسیاری از افراد اشاره کردند که نبود ساده‌ترین امکانات مثل سرویس بهداشتی یا محل اقامت قابل قبول باعث نارضایتی گردشگران و کاهش تمایل آن‌ها به بازگشت می‌شود. زنی ۴۵ ساله که فروشنده صنایع دستی بود، بیان کرد:

«یک دستشویی تمیز نداریم که مسافر استفاده کنه، بعد انتظار داریم باز هم به اینجا

بیایند!»

این اظهارات نشان می‌دهد که مردم به‌خوبی ارتباط بین کیفیت خدمات زیرساختی و رضایت گردشگران را درک کرده‌اند.

• ضعف در بنیه مالی روستائیان و نبود ضوابط حمایتی

ضعف بنیه مالی روستائیان، در کنار پیچیدگی‌های نظام حمایتی و اعتباری کشور، عملاً امکان مشارکت در طرح‌های گردشگری را برای بخش بزرگی از جامعه روستایی محدود کرده است. اگرچه انگیزه و تمایل در میان بسیاری از افراد وجود دارد، اما نبود سرمایه اولیه، دسترسی سخت به تسهیلات و نبود حمایت هدفمند، باعث می‌شود تنها گروهی محدود بتوانند وارد این حوزه شوند. این وضعیت، نابرابری و بی‌عدالتی را در مسیر توسعه گردشگری روستایی تقویت می‌کند. کدهای باز تشکیل‌دهنده این کد محوری شامل موارد زیر است:

- دشواری در دریافت تسهیلات بانکی
- نبود برنامه‌های حمایتی برای اقشار کم‌درآمد
- ناتوانی مالی برای راه‌اندازی کسب‌وکار گردشگری
- نبود تضمین بازگشت سرمایه

بسیاری از مشارکت‌کنندگان به تجربه‌های ناموفق خود در دریافت وام یا تسهیلات اشاره داشتند. شرایط سخت، نیاز به ضامن‌های معتبر و نبود اعتماد نهادی نسبت به روستائیان، از موانع جدی در این زمینه محسوب می‌شود. در همین رابطه، مردی ۳۹ ساله که دامدار است، چنین توضیح داد:

«چند بار برای وام اقدام کردیم، ولی گفتن ضامن ندارید. خب ما که کسی رو تو شهر

نداریم.»

این اظهار نظر نشان می‌دهد که نظام بانکی موجود، متناسب با شرایط زندگی و دارایی‌های مردم روستا طراحی نشده و عملاً فرصت بهره‌گیری از حمایت‌های مالی را از آن‌ها سلب کرده است. کد باز مهم دیگر با عنوان ناتوانی مالی برای ایجاد اقامتگاه یا فعالیت گردشگری است و بسیاری از خانواده‌ها را حتی با وجود انگیزه بالا از ورود به عرصه گردشگری محروم کرده است. زنی ۴۲ ساله که در خانه‌ای قدیمی در بافت تاریخی روستا زندگی می‌کرد، گفت:

«حتی برای ساخت یک اتاق مهمان نمی‌توانیم پول جور کنیم. اگر کمک کنند، ما آماده‌ایم.»

این گفته نشان می‌دهد که برخی از مردم، با وجود تمایل برای مشارکت، فاقد امکان مالی برای برداشتن گام نخست هستند. کد باز «نبود برنامه‌های حمایتی برای اقشار کم‌درآمد» که هرچند نسبت به سایر موارد کمتر تکرار شده، اما اهمیت آن در تعیین عدالت اجتماعی در دسترسی به منابع و فرصت‌های توسعه گردشگری قابل توجه است. نبود سیاست‌های خاص برای حمایت از افراد کم‌درآمد، باعث می‌شود آن‌ها همچنان در حاشیه باقی بمانند. در رابطه با کد باز «نبود تضمین بازگشت سرمایه»، یک جوان محلی می‌گوید:

«من خیلی نگرانم از اینکه در یک سایت گردشگری سرمایه‌گذاری کنم و ورشکست بشوم.»

• ضعف در سازماندهی درونی روستا

سازماندهی اجتماعی ضعیف در سطح روستا، مانع بزرگی برای تحقق توسعه مبتنی بر مشارکت است. نبود نهادهای مردمی، ضعف در اعتماد بین افراد و عدم شکل‌گیری اهداف مشترک، باعث می‌شود ظرفیت‌های انسانی بالقوه بلااستفاده باقی بمانند. در نبود ساختارهای محلی، حتی در صورت وجود فرصت‌های بیرونی، امکان بسیج اجتماعی برای استفاده از این فرصت‌ها فراهم نمی‌شود. بنابراین، یکی از پیش‌نیازهای اساسی برای توسعه گردشگری اجتماع‌محور، سازماندهی درون‌روستایی است. کدهای باز تشکیل‌دهنده این کد محوری شامل موارد زیر است:

- نبود تشکلهای و انجمن‌های محلی فعال

- فردگرایی و همکاری نکردن مردم با یکدیگر

- ضعف رهبری محلی کارآمد و مورد اعتماد

در اغلب مصاحبه‌ها، به نبود نهادهای مردمی سازمان‌یافته‌ای که بتوانند ظرفیت‌های محلی را مدیریت و بسیج کنند، اشاره شده است. در همین راستا، زنی ۳۷ ساله که دانش‌آموخته رشته علوم اجتماعی بود، اظهار کرد:

«اگر یک انجمن مردمی قوی داشتیم، می‌توانستیم برای گردشگری کاری بکنیم، ولی متأسفانه نداریم.»

این گفته نشان می‌دهد که ظرفیت فکری و تخصصی در برخی افراد وجود دارد، اما در غیاب ساختار جمعی، این پتانسیل بالفعل نمی‌شود. سازماندهی قوی محلی، بستر هماهنگی و جذب حمایت‌های بیرونی را فراهم می‌سازد. «فردگرایی و همکاری نکردن مردم با یکدیگر»، کد باز دیگر با اهمیت بالا است. یکی از چالش‌های فرهنگی مهم در مسیر سازماندهی محلی، روحیه فردگرایی و بی‌اعتمادی نسبت به همکاری‌های گروهی است. این مسأله، شکل‌گیری هرگونه ساختار منسجم را دشوار می‌سازد. در این خصوص، مردی ۴۸ ساله که باغدار است و تجربه عضویت در شورا را داشته، گفت:

«اینجا هر کس ساز خودش رو می‌زنه، کسی حاضر نیست با دیگری کار کنه.»

گرچه فقط چند مصاحبه‌شونده به کد باز «ضعف در رهبری محلی کارآمد مورد اعتماد» اشاره کردند، اما اهمیت این نکته در زمینه ارتباط بین مردم و نهادهای دولتی یا سرمایه‌گذاران بیرونی بسیار بالاست. نبود چنین افرادی موجب می‌شود خواسته‌ها و نیازهای مردم، بی‌واسطه و بدون هماهنگی، پیگیری شود و اغلب بی‌نتیجه بماند. به طور کلی، مفاهیم این کد محوری بر حوزه‌های زیر دلالت دارند: حوزه نهادی و اجتماعی: نیاز به نهادسازی درون‌زا، انجمن‌ها و شوراهای مردمی، حوزه فرهنگی و روان‌شناختی اجتماعی: فردگرایی، اعتماد اجتماعی، روحیه مشارکتی، حوزه توسعه مشارکت محوز: نبود ساختار برای جلب مشارکت جمعی و استفاده از ظرفیت‌های انسانی.

در جدول (۳) هر یک از کدهای باز در قالب مفاهیم کلی‌تر تحت عنوان کدهای محوری قرار گرفته‌اند. این دسته‌بندی به منظور درک بهتر موانع و چالش‌های مشارکت مردم محلی در توسعه گردشگری روستایی، در مسیر تحقق گردشگری اجتماع‌محور صورت گرفته است.

جدول (۳) کدهای باز و محوری

نقل قول	کد باز	کد محوری
پروژه‌ها توسط سرمایه‌گذاران خارجی مدیریت می‌شود و ما هیچ کنترلی نداریم.	مالکیت و مدیریت توسعه توسط افراد خارجی (۲۰)	مدیریت برون‌زای طرح‌های
مالک اقامتگاه‌ها افراد غیر روستایی هستند.		

نقل قول	کد باز	کد محوری
مسئولان بیشتر به نظرات افراد خاص (نخبگان محلی) توجه می کنند تا مردم عادی.	به حاشیه رانده شدن مردم محلی و عدم مشارکت واقعی مردم در تصمیم گیری ها (۱۹)	گردشگری روستایی
شعار مشارکت مردم فقط ظاهری است و در عمل اتفاقی نمی افتد.		
در هیچ یک از تصمیم گیری ها یا مدیریت پروژه ها زنان دخالت داده نشده اند.		
هیچ شاخص مشخصی برای ارزیابی اثرات گردشگری وجود ندارد.	نبود معیار برای نظارت بر اجرای پروژه ها (۸)	نبود نظام پایش و انتقال اطلاعات مدیریتی و شواهد به سطوح تصمیم گیری
قوانین مشخصی در زمینه مدیریت گردشگری وجود ندارد.	نبود قوانین مشخص برای مدیریت گردشگری (۱۰)	
ما نمی توانیم مشکلاتمان را به درستی به گوش مسئولین برسانیم.	نبود ارتباط مؤثر مسئولین با مردم (۷)	
پروژه ها بدون شفافیت کامل اجرا می شوند و مردم از جزئیات مطلع نیستند.	نبود گزارش های شفاف و دوره ای از اجرای پروژه ها (۱۴)	
ما گزارشی از پیشرفت یا نتایج پروژه ها نمی بینیم.		
دیدگاه گردشگران با واقعیت های زندگی ما بسیار متفاوت است.	تفاوت میان مفاهیم بومی و غیر بومی (۱۵)	تفاوت های فرهنگی ادراک شده و نگرانی از پیامدهای منفی
بعضی از گردشگران فکر می کنند می توانند همه چیز را با پول بخرند.		
گردشگری باعث تغییراتی در نحوه برگزاری مراسم سنتی و فرهنگی شده است.		
ما نگران هستیم سبک زندگی جوانان روستا تحت تاثیر گردشگران قرار گیرد	نگرانی از تغییرات فرهنگی و اجتماعی (۱۳)	
راه اندازی یک سایت گردشگری لوکس و زیبا خیلی پول می خواهد من اصلا نمی توانم چنین پولی جور کنم.	برداشت اشتباه از توسعه گردشگری (۱۰)	
مردم از عملکرد مسئولین در زمینه گردشگری راضی نیستند.	نارضایتی از عملکرد مسئولان (۱۶)	عدم تعامل مناسب روستائیان و کارگزاران دولتی
بین مردم و مسئولین اعتماد کافی وجود ندارد.	ضعف در اعتماد متقابل مردم و مسئولان دولتی (۱۵)	
دفاتر مسئولین دور از روستاها هستند و دسترسی به آنها سخت است.	فاصله جغرافیایی بین دستگاه های اجرایی و جوامع (۹)	

نقل قول	کد باز	کد محوری
یک اداره می گوید گردشگر بیاد اینجا خیلی خوب است و این منطقه رونق می گیرد، یک اداره دیگر نظرش این است که اگر تعداد گردشگران بالا برود مشکل کم آبی بیشتر می شود.	تضاد در سیاست گذاری نهادها (۱۳)	ضعف در هماهنگی بین دستگاه های اجرایی
معلوم نیست دقیقاً چه سازمان یا نهادی مسئول اجرای طرح های گردشگری است.	نبود مدیریت واحد برای اجرای طرح های گردشگری (۸)	
برای دریافت مجوز باید به چند اداره مختلف مراجعه کرد که هر کدام قوانین خودشان را دارند.	ناهماهنگی در صدور مجوزها (۱۲)	
گرفتن مجوز خیلی سخت و طولانی است.		
بین بخش ها و سازمان های مختلف هیچ همکاری یا هماهنگی وجود ندارد. بخش های مختلف به جای همکاری، با هم رقابت می کنند.	نبود هماهنگی میان بخش های مختلف (۱۷)	
ما نمی دانیم گردشگران چه انتظاراتی دارند.	دانش محدود از نیازهای گردشگران (۱۵)	ضعف در آموزش و آشناسازی روستائیان با طرح های موفق
هیچ آموزشی برای مردم محلی در حوزه گردشگری ارائه نمی شود.	نبود آموزش در حوزه گردشگری (۱۵)	
اگر ما بدانیم چطور از گردشگران پذیرایی کنیم و خدمات بهتری ارائه دهیم، قطعاً درآمد بیشتری خواهیم داشت.	نبود الگوهای موفق گردشگری (۱۲)	
الگوی موافی برای توسعه گردشگری در منطقه وجود ندارد.		ضعف در زیرساخت ها و خدمات عمومی
زیرساخت های جاده های و حمل و نقل در روستاها کافی نیست.	نبود راه های دسترسی مناسب (۲۴)	
موقعیت روستاها دسترسی به گردشگران را سخت کرده است.		
امکانات رفاهی مناسب مانند (پارک، شهر بازی و...) برای گردشگران وجود ندارد.	کمبود امکانات رفاهی مناسب (۱۲)	
تنها یک سرویس بهداشتی عمومی وجود دارد.	کمبود امکانات بهداشتی مناسب (۹)	
کمبود امکانات بهداشتی یکی از بزرگ ترین مشکلات ما است.		
فقط ۱۱ خانه برای اجاره به گردشگران در روستا وجود دارد.	کمبود مراکز اقامتی مناسب (۱۳)	
تعداد اقامتگاه ها و خانه های اجاره ای کم است و گاهی گردشگران مجبور می شوند در مسجد اقامت کنند.		

نقل قول	کد باز	کد محوری
آنتن دهی اینترنت و تلفن همراه خیلی ضعیف است.	عدم دسترسی مناسب به وسایل ارتباط جمعی (۱۴)	
روستاهای ما به درستی تبلیغ نمی شوند.		
هیچ کس مسئول معرفی و تبلیغات منطقه ما به مردم نیست	ضعف تبلیغات گردشگری (۱۹)	
دریافت تسهیلات خیلی سخت است و چند ضامن رسمی می خواهد.	دشواری در دریافت تسهیلات بانکی (۱۷)	ضعف در بنیه مالی روستائیان و ضوابط حمایتی
نرخ سود بانکی وام ها خیلی زیاد است.		
هیچ برنامه ای برای کمک به افراد فقیر در گردشگری وجود ندارد.	نبود برنامه های حمایتی برای اقشار کم درآمد (۱۱)	
اصلا هیچ کس برای اجرا و شراکت در یک پروژه به فقرا اعتماد نمی کند.		
برای راه اندازی یک سایت گردشگری پول کافی نداریم.	ناتوانی مالی برای راه اندازی کسب و کار گردشگری (۱۴)	
می ترسیم سرمایه گذاری کنیم و ورشکست شویم.	نبود تضمین بازگشت سرمایه (۶)	ضعف در سازماندهی درونی روستا
در روستا یک انجمن محلی فعال وجود ندارد.	نبود تشکل ها و انجمن های محلی فعال (۲۱)	
مردم تمایلی به ایجاد تشکل های محلی ندارند.		
یک فرد که مورد اعتماد همه باشد وجود ندارد.	ضعف رهبری محلی کارآمد و مورد اعتماد (۹)	
هر کسی به فکر خودش و خانواده اش است.	فردگرایی و همکاری نکردن مردم با یکدیگر (۱۱)	
اگر قرار باشد کسب و کاری راه اندازی کنم ترجیح می دهم شریک نداشته باشم.		

منبع: یافته های تحقیق/ اعداد داخل پرانتز، نشان دهنده فراوانی کدهای باز است.

بحث و نتیجه گیری

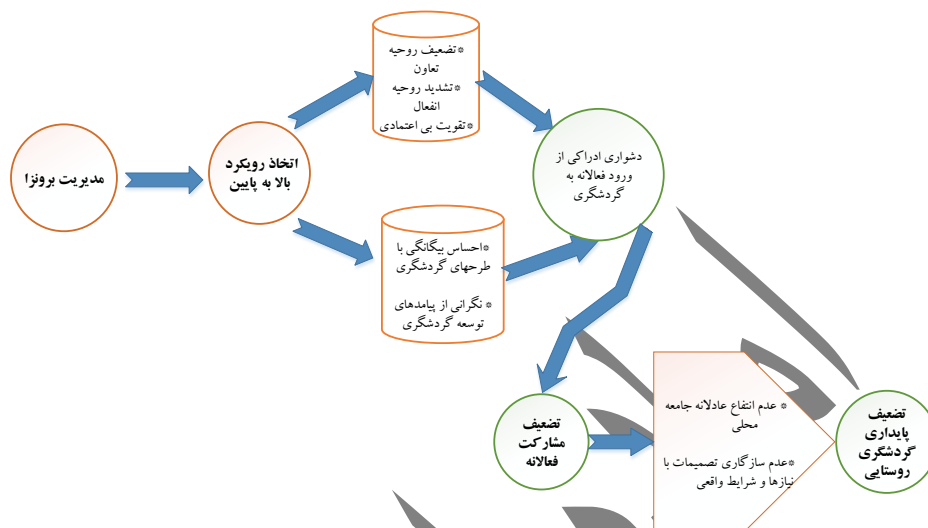
این پژوهش، با اتخاذ رویکرد کیفی و مبتنی بر تحلیل داده های میدانی ۹ روستای هدف گردشگری در استان کردستان، به واکاوی عمیق موانع مشارکت جوامع محلی در توسعه گردشگری اجتماع محور پرداخته است. یافته ها نشان می دهد، مدیریت برونزای طرح های گردشگری روستایی، نقش محوری در تدام سایر چالش ها ایفا می کند. این الگوی مدیریتی ناکارآمد، با ایجاد یا تقویت بی اعتمادی و انفعال در روستائیان، به صورت زنجیره ای سایر مشکلات را تشدید کرده است. یکی از اثرات مخرب مدیریت برونزا در توسعه گردشگری

روستایی، احساس بیگانگی با طرح‌های تحمیلی و نگرانی از تغییرات فرهنگی است. درواقع، این رویکرد نه تنها منجر به برخی تصمیم‌سازی‌های ناکارآمد شده، بلکه شکاف فرهنگی بین جامعه میزبان و گردشگران را نیز عمیق‌تر کرده است و موجب تضعیف نهادهای محلی از طریق حذف جامعه محلی از فرآیند تصمیم‌گیری و از بین رفتن ظرفیت‌های محلی برای «سازماندهی درونی روستاها» شده است.

رویکرد برون‌زا نسبت به طرح‌های گردشگری، سبب شده روحیه تعاون و همیاری بین روستائیان برای پیشبرد فعالیت‌ها، به شکل درون‌زا شکل نگیرد و همان‌طور که یافته‌های تحقیق نشان داد، افراد مصاحبه‌شونده ترجیح داده‌اند تا به صورت انفرادی وارد صنعت گردشگری روستایی شوند. این موضوع به‌نوبه خود، مانع بزرگی برای توسعه گردشگری اجتماع‌محور به‌شمار می‌رود. علاوه بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد روستائیان تصور می‌کنند مشارکت در فرصت‌های گردشگری، مستلزم سرمایه‌گذاری کلان (مانند احداث اقامتگاه‌های لوکس) است و این امر، مانع از ورود مستقیم ایشان به کنترل طرح‌های گردشگری و انتفاع عادلانه از آنها شده است. این نگرش نادرست، ناشی از ضعف نظام آموزشی و الگوسازی در جوامع محلی است. همچنین شکاف بین اهداف سیاست‌گذاران (تمرکز بر جذب کمی گردشگر) و نیازهای واقعی روستائیان (تأکید بر عدالت در توزیع منافع) به عنوان چالش ساختاری برجسته شده است که نیازمند توجه جدی است. در این بین، نبود نظام پایش و انتقال اطلاعات، منجر به تصمیمات نادرست و ناهمخوان با نیازها و شرایط واقعی جامعه محلی شده است.

در یک جمع‌بندی می‌توان اظهار داشت که مدیریت برون‌زای طرح‌های گردشگری روستایی، منجر به اتخاذ رویکرد برنامه‌ریزی از بالا به پایین شده و در چنین فضایی، توان خودسازماندهی و سرمایه اجتماعی جوامع محلی، امکان شکوفایی و در نتیجه، نقش‌آفرینی در فرآیند توسعه گردشگری روستایی نداشته است. جوامع محلی نیز نگران پیامدهای توسعه گردشگری بوده و احساس بیگانگی نسبت به آن دارند. وضعیت موجود سبب شده تا روستائیان تصور کنند توانایی آنها، نمی‌تواند ورود فعالانه و موفقیت‌آمیز به فرآیند برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری در روستا را تضمین کند. بنابراین مشارکت مردم، در سطح عالی نردبان مشارکت، یعنی قدرت شهروندان، محقق نشده و این امر منجر به عدم انتفاع

عدالانه از منافع گردشگری و عدم سازگاری مناسب تصمیمات با نیازها و شرایط واقعی و نهایتاً تضعیف پایداری گردشگری می گردد (شکل ۲).

شکل (۲) مدل مشارکت جوامع محلی در توسعه گردشگری اجتماع محور در نواحی روستایی

به طور کلی در مقایسه با سه تحقیق داخلی پیشین (Emami et al., 2021; Saghaei, Javanbakht & Eidi, 2024; Varmazyari et al., 2023) تمایزهای اساسی این مطالعه در چند محور قابل بررسی است. در حالی که پژوهشهای مذکور، از روشهای کمی و پیمایشی استفاده کرده اند؛ این تحقیق با بهره گیری از روش کیفی مبتنی بر نظریه زمینه ای و انجام ۴۰ مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته، توانسته لایه های پنهان موانع مشارکت را که در پژوهشهای کمی نادیده مانده بود، آشکار سازد. برخلاف پژوهشهای قبلی که عمدتاً به توصیف کلی موانع بسنده کرده اند؛ تحقیق کنونی با اتخاذ رویکرد کیفی، توانست برای نخستین بار فهرست جامع و نظام مندی از ۹ مانع ساختاری و روان شناختی را شناسایی کند که در تعامل با یکدیگر، مشارکت فعالانه و انتفاع مستقیم روستاییان را در طرحهای گردشگری محدود می سازند. این مطالعه به عنوان الگویی برای تحقیقات آینده نشان می دهد که تلفیق روش شناسی عمیق کیفی با تحلیل های نظام مند می تواند به درک جامع تری از پیچیدگی های توسعه گردشگری روستایی بینجامد. پژوهش حاضر با تمرکز بر نواحی

روستایی استان کردستان (شهرستان‌های مریوان و سروآباد) و با به کارگیری رویکرد کیفی، گام نوینی در مطالعات گردشگری اجتماع‌محور برداشته است.

در مجموع، یافته‌های این پژوهش بر اهمیت حل مشکلات موانع و چالش‌های موجود بر سر راه توسعه گردشگری اجتماع‌محور تاکید دارد. زیرا گردشگری اجتماع‌محور در روستاهای کردستان تنها زمانی به پایداری می‌رسد که از الگوی «توسعه برای مردم» به «توسعه با مردم» گذار کند. این تحول مستلزم بازتعریف رابطه دولت و جامعه محلی بر اساس اعتماد متقابل و تقسیم عادلانه قدرت تصمیم‌گیری است. نتایج این پژوهش می‌تواند در تدوین سیاست‌های حمایتی، مورد استفاده سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان گردشگری و کارشناسان وزارتخانه‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و جهاد کشاورزی قرار گیرد. همچنین برای سازمان‌های مردم‌نهاد که به دنبال ارتقاء مشارکت جوامع محلی در گردشگری روستایی هستند، درک این موانع می‌تواند به طراحی استراتژی‌های مناسب کمک کند.

گردشگری اجتماع‌محور، به مفهوم مدیریت و مالکیت کامل جامعه محلی، زمانی می‌تواند به شکل موفقیت‌آمیز محقق شود که بسترسازی‌های لازم انجام شده باشد. ایجاد تحول در الگوی توسعه گردشگری روستایی در راستای نیل به رویکرد اجتماع‌محور، از طریق سه اقدام بنیادین قابل تحقق است: نخست، توانمندسازی نهادهای مردمی به عنوان بازوی اجرایی و نظارتی پروژه‌ها؛ دوم، استقرار سازوکارهای مشارکتی برای جلب نظر ذی‌نفعان محلی در تمام مراحل برنامه‌ریزی؛ و سوم، آموزش فراگیر به هر دو گروه مسئولان و روستاییان. در این راستا اجرای توصیه‌های سیاستی ذیل، نقش بسزایی در تسریع حرکت به سمت گردشگری اجتماع‌محور در نواحی روستایی خواهد داشت:

- سرمایه‌گذاری دولت در ایجاد زیرساخت‌های مربوط به طرح‌های گردشگری اجتماع‌محور و واگذاری تدریجی آن به جوامع محلی توانمند
- مهارت‌آموزی جوامع محلی در زمینه مدیریت گردشگری و مهمان‌نوازی
- طراحی و اجرای الگوهای کم‌هزینه و استاندارد واحدهای گردشگری روستایی به صورت پایلوت و ترویجی، با هدف اصلاح تصور جوامع محلی مبنی بر ضرورت سرمایه‌گذاری کلان

- اولویت‌دهی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به پروژه‌های گردشگری کوچک‌مقیاس و متناسب با ظرفیت‌های محلی
 - تدوین و ابلاغ دستورالعمل برنامه‌ریزی اجتماع‌محور گردشگری روستایی توسط وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با همکاری وزارت جهاد کشاورزی
 - الزامی نمودن استفاده از روش‌های برنامه‌ریزی مشارکتی و تسهیلگری در مراحل برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های گردشگری
 - طراحی نظام پایش مشارکتی، برای ارزیابی مستمر طرح‌های گردشگری و استفاده از بازخوردهای ارائه‌شده برای اصلاح رویه‌های معیوب
 - ارزیابی سوابق همکاری‌های گروهی در جوامع محلی و بازآفرینی و ارتقاء سرمایه اجتماعی و تقویت یا ایجاد شکل‌های محلی برای نظارت بر توزیع عادلانه منافع
 - راه‌اندازی صندوق‌های خرد برای تسهیل دسترسی جوامع محلی به منابع مالی
- همچنین پیشنهاد می‌شود با تشکیل کمیته‌ای مرکب از نمایندگان وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، وزارت جهاد کشاورزی و انجمن‌های علمی ملی، ظرف بازه زمانی مشخص، ضوابطی که در قوانین و مقررات، سبب می‌شوند عملاً جوامع محلی از مدیریت و کنترل منابع و دارایی‌های بومی خود در زمینه گردشگری کنار گذاشته شوند، به صورت دقیق مورد بررسی و بازبینی قرار گیرد و در مورد اصلاح یا حذف این قوانین، اقدامات لازم به عمل آید. در نهایت، ضرورت دارد پژوهش‌های آتی با تبدیل یافته‌های کیفی حاضر به شاخص‌های کمی، امکان سنجش دقیق‌تر رضایتمندی روستائیان از وضعیت موجود توسعه گردشگری، نگرش نسبت به میزان اجتماع‌محور بودن طرح‌ها و میزان تأثیر هر یک از موانع واکاوی‌شده در این تحقیق را در شکل‌گیری فضای ذهنی نامناسب در جامعه محلی فراهم آورند.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافع در نگارش این مقاله وجود نداشته است.

منابع

- افشاری، حمید، محمدی یگانه، بهروز، فراهانی، حسین و چراغی، مهدی (۲۰۲۴). ارزیابی اثرات گردشگری جامعه محور بر توسعه روستایی، مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی انسانی، ۵۵ (۱) (در دست انتشار).
<https://doi.org/10.22133/tlj.2024.436036.1146>
- امامی، فاطمه و همکاران (۲۰۲۱). نقش عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری اجتماع محور در مناطق روستایی (مطالعه موردی روستاهای استان گیلان). مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰ (۳۶): ۲۷-۱
<https://doi.org/10.22080/jtpd.2021.20175.3406>
- ایمانی، بهرام و معدنی، جواد. (۲۰۲۴). نقش مشارکت و توسعه روستایی در گردشگری روستایی و توسعه اشتغال پایدار: بکارگیری شاخص چندکارکردی روستایی. فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۹ (۶۷): ۱۹۶-۱۶۱
<https://doi.org/10.22054/tms.2024.79212.2929>
- حیدری، زهرا؛ رضوانی، محمدرضا و بدری، سیدعلی. (۲۰۱۶). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماع محلی در برنامه ریزی توسعه گردشگری کشاورزی (مطالعه موردی: نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان تنکابن). آمایش جغرافیایی فضا، ۲۱ (۶): ۱۳-۲۶.
- سقای، مهدی، جوانبخت، زهره و محدثه عیدی (۲۰۱۶). ارزیابی گردشگری اجتماع محور در مناطق روستایی استان گلستان. نشریه انجمن جغرافیای ایران. ۱۴ (۴۹).
- غنیان، منصور و هاشمی نژاد، آذر. (۲۰۱۶). تحلیل انگیزاننده های مشارکت در توسعه گردشگری پایدار از دیدگاه ساکنان محلی منطقه حفاظت شده دز. فصلنامه جغرافیا، ۱۴، ۴۹: ۷۷-۶۱.
- کاظمی، نسرین، روغنگیرها، پانته آو زرنندیان، ندا (۲۰۲۴). مشارکت در گردشگری: تحلیل مقالات منتشر شده در نشریات علمی. مجله مطالعات اجتماعی گردشگری، ۱۲ (۱۲)، ۷۹-۱۰۴.
- کلاهی، رقیه عظیمی سقین سرا و حاتمی یزد، ابوذر. (۲۰۲۳). ساماندهی تالاب بزنگان از طریق ظرفیت سازی و مشارکت اجتماعی. انسان و محیط زیست، ۴ (۵): ۷۳-۶۸.
- محمدی، سعدی؛ طلعتی، مرضیه و محمدی، ارکان. (۲۰۱۷). سنجش رابطه مشارکت در فعالیت های گردشگری با بهزیستی ذهنی زنان روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورامان). زن در توسعه و سیاست، ۱۵ (۴): ۵۶۹-۵۹۵
<https://doi.org/10.22059/jwdp.2017.239962.1007256>

نजारزاده، محمد و نعمت الهی، مجید. (۲۰۱۸). الگوی ساختاری عوامل مؤثر بر درک ساکنان بومی نسبت به حمایت از توسعه پایدار گردشگری در مجموعه تخت جمشید. *جامعه شناسی کاربردی*، ۲۹(۱): ۴۱-۶۲. [10.22108/jas.2017.98649](https://doi.org/10.22108/jas.2017.98649)

ورمزیاری، حجت و همکاران (۲۰۲۳). تحلیل مؤلفه‌های توسعه گردشگری اجتماع‌محور در مناطق روستایی: مطالعه موردی شهرستان‌های مریوان و سروآباد. *مجله مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۲(۴): ۱۲۳-۱۴۵. <https://doi.org/10.22054/tms.2023.73671.2838>

References

- Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Asker, S., Boronyak, L., Carrard, N., & Paddon, M. (2010). Effective community based tourism: A best practice manual. Gold Coast: Sustainable Tourism Cooperative Research Centre. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.20523.44321>
- Bisung, Elijah & Elliott, Susan J. (2014). Toward a social capital based framework for understanding the water-health nexus. *Social Science & Medicine*, 108: 194-200. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.01.042>
- Bourdieu, P., 1986. The forms of capital. In: Richardson, J.E. (Ed.), Education, Handbook of Theory for Sociology of Education. Greenwood Press, New York.
- Bridgeman, J. (2024). Parents' perceptions of power in the school exclusion process examined through Arnstein's ladder of participation. *Educational Review*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/00131911.2024.2418918>
- Connelly, L.M. (2016). Trustworthiness in Qualitative Research. *Medsurg Nursing*, 25(6): 435-436.
- Cordova-Buiza, F., Medina-Viruel, M. J., & Pérez-Gálvez, J. C. (2025). Community-based rural tourism: a mapping technique analysis study from 2005 to 2023. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1), 1-14. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04746-7>
- Goodwin, H. (2008). *Tourism, responsibility, and sustainable development*. Earthscan.
- Hariyadi, B. R., Rokhman, A., Rosyadi, S., Yamin, M., & Runtiko, A. G. (2024). The role of community-based tourism in sustainable tourism village in Indonesia. *Revista de Gestao Social e Ambiental*, 18(7), 1-24. <https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n7-038>
- Ishihara, Y. (2020). Overview of community-based tourism: From history to evaluation framework. In *The Routledge Handbook of Community Based Tourism Management* (pp. 26-38). Routledge.

- Jean, P., & Terreganan, L. (2003). Tourism development and sustainability in rural areas. *Tourism Management*, 20 (5), 33-47. <http://dx.doi.org/10.3390/su9050818>
- Kala, D., & Bagri, S. C. (2018). Barriers to local community participation in tourism development: Evidence from mountainous state Uttarakhand, India. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 66 (3), 318-333.
- Keyim, P. (2018). Tourism collaborative governance and rural community development in Finland: The Case of Vuonislahti. *Journal of travel research*, 57(4), 483-494. <http://dx.doi.org/10.1177/0047287517701858>
- Lemunge, H. D., Kiwango, W. A., & Mwanyoka, I. R. (2025). Community-based tourism in Africa: a systematic review of the status and emerging opportunities. *Cogent Social Sciences*, 11(1), 2461741. <http://dx.doi.org/10.1080/23311886.2025.2461741>
- Motvaseli, M., Beigi, E., & Farmahini Farahani, B. (2020). Application of Elinor Ostrom's Institutionalism in Development Planning. *Program and Development Research*, 1(3), 10-35. <https://doi.org/10.22034/pbr.2020.109231>
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A community approach*. Methuen. <https://doi.org/10.4324/9780203068533>
- Ostrom, E. (2005). Doing Institutional Analysis Digging Deeper Than Markets and Hierarchies. *Handbook of New Institutional Economics*: 819-848.
- Putnam, R. D. (1996). Who killed civic America? *Prospect*, 7(24), 66-72.
- Reindrawati, D. Y. (2023). Challenges of community participation in tourism planning in developing countries. *Cogent Social Sciences*, 9(1), 2164240. <http://dx.doi.org/10.1080/23311886.2022.2164240>
- Ruiz-Ballesteros, E., & González-Portillo, A. (2024). Limiting rural tourism: Local agency and community-based tourism in Andalusia (Spain). *Tourism Management*, 104, 104938. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2024.104938>
- Saldarriaga Isaza, A., & Salas, P. P. (2024). Community perception on the development of rural community-based tourism amid social tensions: A Colombian case. *Community Development*, 55(1), 123-137. <https://doi.org/10.1080/15575330.2023.2204441>
- Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the empowerment of local communities. *Tourism Management*, 20(2), 245-249. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00069-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00069-7)
- Setokoe, T. J., & Ramukumba, T. A. K. A. L. A. N. I. (2020). Challenges of community participation in community-based tourism in rural areas. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 248(9), 13-22. <http://dx.doi.org/10.2495/ST200021>
- Simpson, M. C. (2008). Community benefit tourism initiatives A conceptual oxymoron? *Tourism Management*, 29(1), 1-18. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2007.06.005>

Suyatna, H., Indroyono, P., Yuda, T. K., & Firdaus, R. S. M. (2024). How community-based tourism improves community welfare? A practical case study of 'Governing the Commons' in rural Nglanggeran, Indonesia. *The international journal of community and social development*, 6(1), 77-96. <http://dx.doi.org/10.1177/25166026241228717>

Tasci, A. D. A., Croes, R., & Villanueva, J. B. (2023). Rise and fall of community-based tourism – facilitators, inhibitors and outcomes. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 15(3), 210-225. <http://dx.doi.org/10.1108/WHATT-03-2014-0012>

Trejos, B., & Chiang, L. N. (2009). Local economic linkages to community-based tourism in rural Costa Rica. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 30(3), 373–387. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9493.2009.00375.x>

Yaja, M., Kumar, A., & Swamy, G. A. (2023). Barriers to tourism participation: A case of first providers. *International Social Science Journal*, 73(247), 103-119. <http://dx.doi.org/10.1111/issj.12390>

Afshari, Hamid, Mohammadi Yeganeh, Behrouz, Farahani, Hossein, and Cheraghi, Mehdi (2024). Evaluation of the Effects of Community-Based Tourism on Rural Development Case Study: Target Villages of Markazi Province Tourism. *Quarterly Journal of Human Geography Research*, 55.(1) (in press) (In Persian). <https://doi.org/10.22133/qj.2024.436036.1146>

Emami, Fatemeh et al. (2021). Explain the role of effective components on the development of community-based tourism (Case study: villages of Gilan province. *Journal of Tourism Planning and Development*, 10(36): 1-27 (In Persian). <https://doi.org/10.22080/jtpd.2021.20175.3406>

Ghanian, Mansour and Hasheminejad, Azar. (2016). Analysis of motivations for participation in the development of sustainable tourism from the perspective of local residents of Dez protected area. *Geography*, 14, 49: 61-77(In Persian).

Heydari, Zahra; Rezvani, Mohammad Reza and Badri, Seyed Ali. (2016). Attitude of Community Participation in the Agricultural Tourism Development Planning. *Geographical Spatial Planning*, 21(6): 13-26. (In Persian).

Imani, Bahram and Madai, Javad. (2014). The role of rural participation and development in rural tourism and sustainable employment development: Applying the rural multifunctional index. *Journal of Tourism Management Studies*, 19(67), 161-196. (In Persian). <https://doi.org/10.22054/tms.2024.79212.2929>

Kazemi, Nasrin, Roghangirah, Panthe and Zarandian, Neda (2024). Participation in Tourism: Analysis of Articles Published in Scientific Journals. *Journal of Tourism Studies*, 12 (12), 79-104. (In Persian).

Kolahi, Roqiyeh Azimi Saqin Sara and Hatami Yazd, Abuzar. (2023). Organizing the Bazengan Wetland through Capacity Building and Social Participation. *Human and Environment*, 4 (5): 68-73. (In Persian).

-generation local commun

- Mohammadi, Saadi; Talati, Marzieh and Mohammadi, Arkan. (2017). An analysis of the impact of tourism expansion on subjective well-being of rural women (Case study: tourist targeted villages of Awraman Region of Sarvaabad). *Women in Development and Politics*, 15(4), 569-595. (In Persian). <https://doi.org/10.22059/jwdp.2017.239962.1007256>
- Najarzadeh, Mohammad and Nematollahi, Majid. (2018). Structural Modeling of Factors Influencing Local Residents' Perception Towards Supporting Sustainable Tourism Development in Persepolis. *Applied Sociology*, 29(1): 41-62. (In Persian). <https://doi.org/10.22108/jas.2017.98649>
- Saghaei, Mehdi, Javanbakht, Zohreh, and Eidi, Mohaddeseh (2016). Evaluating community-based tourism in rural areas of Golestan province. *Journal of the Iranian Geographical Society*, 14 (49): 96-114 (In Persian).
- Varmazyari, H., Fathi, M., Kalantari, K., & Shaiq, M. A. (2023). Analyzing components of community-based tourism development in rural areas; case of Marivan and Sarvabad counties. *Tourism management studies*, 18(62), 241-268. (In Persian). <https://doi.org/10.22054/tms.2023.73671.2838>